

ریاست جمهوری

سازمان میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری استان گیلان

جغرافیای فرهنگی مردم‌شناسی طبیعی شمار برندگان

تألیف

دکتر پری موسی پور میاندهی

(عضو هیئت علمی دانشگاه فرهنگیان)

کیمیا تنهایی سنگاچین

مرتضی یحیی پور مسروری

انتشارات پژوهشکده محیط زیست جهاد دانشگاهی

تابستان ۱۳۹۶

سرشناسه	: موسی پور میاندهی، پری، ۱۳۴۷
عنوان و نام پدیدآور	: جغرافیای فرهنگی مردم شناسی طبیعی شکار پرندگان / تألیف پری موسی پور میاندهی، کیمیا تنهایی سنگاچین، مرتضی یحیی پور مسروری ؛ ویراستار علمی ساجده مدنی ؛ [برای] سازمان میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری استان گیلان.
مشخصات نشر	: رشت : جهاد دانشگاهی، پژوهشکده محیط زیست، ۱۳۹۶
مشخصات ظاهری	: ص ، ۱۳۳ ص. : مصور (رنگی).
شابک	: ۳۲۰۰۰۰ ریال، 2-2-978-600-96863-600
وضعیت فهرست نویسی	: فیبا
یادداشت	: کتابنامه.
موضوع	: شکار -- ایران -- گیلان
موضوع	: Hunting -- Iran -- Gilan
موضوع	: آداب شکار -- ایران -- گیلان
موضوع	: Hunting customs -- Iran -- Gilan
موضوع	: شکارگاه ها -- ایران -- گیلان
موضوع	: Hunting lodges -- Iran -- Gilan
شناسه افزوده	: تنهایی سنگاچین، کیمیا، ۱۳۴۲
شناسه افزوده	: یحیی پور مسروری، مرتضی، ۱۳۴۳
شناسه افزوده	: جهاد دانشگاهی. واحد گیلان. پژوهشکده محیط زیست
شناسه افزوده	: سازمان میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری استان گیلان
رده بندی کنگره	: ۱۳۲۶، ج ۹ م / SK۲۴۱
رده بندی دیویی	: ۵۵۲ / ۷۹۹ / ۳۰
شماره کتابشناسی ملی	: ۴۸۹، ۶۴۶

نام کتاب	: جغرافیای فرهنگی مردم شناسی طبیعی شکار پرندگان
تألیف	: پری موسی پور میاندهی، کیمیا تنهایی سنگاچین، مرتضی یحیی پور مسروری
ویراستار علمی	: ساجده مدنی
مدیر اجرایی	: شمیم مقدمی
ناشر	: پژوهشکده محیط زیست جهاد دانشگاهی
چاپ	: اول
قیمت	: ۳۲۰۰۰ تومان
شمارگان	: ۱۰۰۰ جلد
شابک	: ۹۷۸-۶۰۰-۹۶۸۶۳-۲-۲

حق چاپ برای ناشر محفوظ است. مرکز نشر و پخش: رشت، خ ملت، خ شهید سیادت، پژوهشکده محیط زیست جهاد دانشگاهی
 تلفن: ۰۱۳۳۳۳۳۳۳۴۰۷۰، ۰۱۳۳۳۳۳۳۳۴۰۰۶

عنوان	صفحه
پیشگفتار	س
فصل اول: تعاریف و مفاهیم شکار	۱
۱-۱- مقدمه	۱
۲-۱- تعاریف و مفاهیم	۳
۱-۲-۱- جغرافیای فرهنگی	۳
فصل دوم: دیدگاه و مبانی نظری شکار	۵
۱-۲- دیدگاهها و الزامها	۵
۱-۱-۲- شکار در تاریخ ایران	۵
۲-۱-۲- شکار از نظر قرآن و احادیث اسلامی	۶
۲-۱-۳- شکار در دوران معاصر	۷
فصل سوم: ویژگی‌های تاریخی، جغرافیایی، اجتماعی و اقتصادی شکار	۹
۱-۳- ویژگی‌های تاریخی	۹
۲-۳- ویژگی‌های جغرافیایی	۱۰
۳-۳- ویژگی‌های اجتماعی و اقتصادی	۱۲
فصل چهارم: پرندگان شکار، روش‌ها و آیین‌های سنتی شکار	۱۵
۱-۴- مقدمه	۱۵
۲-۴- انواع پرندگان شکار در استان گیلان	۱۶
۱-۲-۴- چنگر	۱۹
۲-۲-۴- خوتکا	۱۹
۳-۲-۴- گیلار	۲۱
۴-۲-۴- فیلوش	۲۱

- ۲۲-۵-۲-۴ کله سبز
- ۲۳-۶-۲-۴ اردک‌ها
- ۲۳-۱-۶-۲-۴ اردک تاجدار
- ۲۳-۲-۶-۲-۴ اردک بلوطی
- ۲۵-۳-۶-۲-۴ اردک سر سیاه
- ۲۵-۴-۶-۲-۴ اردک چشم طلایی یا اردک گونه سفید
- ۲۵-۵-۶-۲-۴ اردک دم دراز
- ۲۶-۶-۲-۴ اردک ماهیخوار سفید
- ۲۶-۷-۶-۲-۴ اردک ماهیخوار کاکلی
- ۲۷-۷-۲-۴ غاها
- ۲۷-۸-۲-۴ قوها
- ۲۹-۱-۸-۲-۴ قوی گنگ
- ۲۹-۲-۸-۲-۴ قوی فریادکش
- ۳۱-۳-۸-۲-۴ قوی کوچک
- ۳۲-۹-۲-۴ گیلانشاه
- ۳۳-۱۰-۲-۴ پاشلگ
- ۳۳-۱۱-۲-۴ کبک دری
- ۳۴-۱۲-۲-۴ طاووسک
- ۳۵-۱۳-۲-۴ قرقاول
- ۳۷-۱۴-۲-۴ بلدرچین
- ۳۸-۱۵-۲-۴ ایبا (کواد یا گیر)
- ۳۹-۱۶-۲-۴ توکای سیاه (سیاه نسپر)
- ۴۰-۱۷-۲-۴ سینه سرخ ایرانی

- ۴۱-۲-۱۸- چرخ ریسک -----
- ۴۱-۳-۴- مناطق شکار در استان گیلان -----
- ۴۵-۱-۳-۴- مناطق طبیعی و زیست محیطی -----
- ۴۵-۱-۱-۳-۴- اکوسیستم آبی -----
- ۴۶-۲-۱-۳-۴- اکوسیستم های کوهپایه ای -----
- ۴۶-۳-۱-۳-۴- اکوسیستم های جنگلی -----
- ۴۶-۴-۱-۳-۴- اکوسیستم کوهستانی -----
- ۴۶-۲-۳-۴- مناطق حفاظت شده و حمایت شده -----
- ۴۷-۱-۲-۳-۴- تالاب بین‌المللی بین‌المللی -----
- ۴۷-۲-۲-۳-۴- منطقه حفاظت شده سیل کشیم -----
- ۴۸-۳-۲-۳-۴- پناهگاه حیات وحش - انکر -----
- ۴۸-۴-۲-۳-۴- پناهگاه حیات وحش سلکه -----
- ۴۸-۵-۲-۳-۴- پناهگاه حیات وحش چوکام -----
- ۴۸-۶-۲-۳-۴- منطقه شکار ممنوع ازدها بلوچ -----
- ۴۹-۷-۲-۳-۴- منطقه حفاظت شده جنگلی گشت رودخان سیلرکی شفت -----
- ۴۹-۸-۲-۳-۴- منطقه حفاظت شده جنگلی سیاهرود رودبار -----
- ۴۹-۹-۲-۳-۴- منطقه شکار ممنوع تالاب استیل آستارا -----
- ۴۹-۱۰-۲-۳-۴- پناهگاه حیات وحش لوندویل -----
- ۴۹-۱۱-۲-۳-۴- منطقه حفاظت شده لیسار -----
- ۵۰-۱۲-۲-۳-۴- منطقه شکار ممنوع ناو اسالم تالش -----
- ۵۰-۱۳-۲-۳-۴- پناهگاه حیات وحش امیرکلایه -----
- ۵۰-۱۴-۲-۳-۴- پارک ملی بوجاق -----
- ۵۱-۱۵-۲-۳-۴- منطقه شکار سرولات و جواهر دشت -----

- ۵۱-..... ۴-۳-۱۶- منطقه شکار ممنوع دیلمان و درفک
- ۵۱-..... ۴-۳-۱۷- منطقه شکار ممنوع اشکورات
- ۵۲-..... ۴-۴- قوانین و مقررات شکار
- ۵۲-..... ۴-۴-۱- مقررات مربوط به پناهگاه های حیات وحش و مناطق حفاظت شده
- ۵۳-..... ۴-۴-۲- قوانین مربوط به فصل و زمان شکار
- ۵۳-..... ۴-۴-۳- قوانین مربوط به وسایل شکار
- ۵۳-..... ۴-۴-۱-۳- شکار از طریق سلاح گرم
- ۵۴-..... ۴-۴-۲-۱- شکار از طریق کومه و دام
- ۵۴-..... ۴-۴-۳-۲- شکار از طریق مواد شیمیایی و تخریب
- ۵۴-..... ۴-۴-۳-۳- شکار از طریق، وسایل موتوری
- ۵۴-..... ۴-۴-۵-۳- سایر مه نوعیت ها محدودیت های شکار
- ۵۵-..... ۴-۵- وسایل و ابزار مورد استفاده در شکار پرندگان
- ۵۵-..... ۴-۵-۱- پروانه شکار
- ۵۸-..... ۴-۵-۲- تفنگ شکار
- ۵۹-..... ۴-۵-۳- فشنگ
- ۶۰-..... ۴-۵-۴- سگ شکاری
- ۶۴-..... ۴-۶- پوشش شکارچیان در هنگام شکار
- ۶۴-..... ۴-۶-۱- جلیقه شکار
- ۶۴-..... ۴-۶-۲- خورجین
- ۶۵-..... ۴-۶-۳- قوجان و شلوار شکار
- ۶۵-..... ۴-۶-۴- چکمه (بُت)
- ۶۶-..... ۴-۷- روش ها و آیین های سنتی شکار
- ۶۶-..... ۴-۷-۱- روش شکار "تشت و سو"

۶۸	۲-۷-۴ - دام هوانی
۷۰	۳-۷-۴ - شال دام یا لکه دام
۷۰	۴-۷-۴ - هکش دام
۷۱	۵-۷-۴ - کومه
۷۱	۶-۷-۴ - نما یا نماخال
۷۳	۷-۷-۴ - نمای خانگی
۷۴	۸-۷-۴ - لال دام یا "لال دم
۷۶	۹-۷-۴ - دار دام
۷۶	۱۰-۷-۴ - روش تشک آشتلو
۷۶	۱۱-۷-۴ - شکار با کدو
۷۷	۱۲-۷-۴ - واکار
۷۷	۱۳-۷-۴ - کلنگن یا کولکوم
۷۸	۱۴-۷-۴ - لافن ، طناب
۷۹	۱۵-۷-۴ - جمجمه
۷۹	۱۶-۷-۴ - زرج تله
۷۹	۱۷-۷-۴ - سنگ انداز یا رزین چوب
۷۹	۱۸-۷-۴ - آیین های دسته جمعی شکار - مراسم قرق شکنی
۸۰	۸-۴ - روش های سنتی استفاده از گوشت شکار
۸۳	۹-۴ - باورها و اعتقادات مربوط به شکار
۸۴	۱-۹-۴ - باورهای مربوط به زمان شکار
۸۵	۲-۹-۴ - باورهای مربوط به مکان شکار
۸۵	۳-۹-۴ - باورهای مربوط به احترام به شکار
۸۵	۴-۹-۴ - باورهای مربوط به زیرکی شکار

- ۸۶-۵-۹-۴ باورهای مربوط به حرام یا گناه بودن شکار
- ۸۸-۶-۹-۴ باورهای مربوط به کنار گذاشتن شکار
- ۹۰-۷-۹-۴ باورهای مربوط به بدیمنی یا خوش‌یمنی شکار
- ۹۱-۱۰-۴ باورهای مربوط به پرندگان
- ۹۱-۱-۱۰-۴ گنجشک
- ۹۱-۲-۱۰-۴ دم جنبانک یا گیل کون زنه
- ۹۱-۳-۱۰-۴ کبک
- ۹۲-۴-۱۰-۴ کبوتر
- ۹۲-۵-۱۰-۴ کوک - تی
- ۹۴-۶-۱۰-۴ پرستو - جیج - جیج
- ۹۴-۷-۱۰-۴ زاغی
- ۹۵-۸-۱۰-۴ کلاغ
- ۹۶-۹-۱۰-۴ جغد یا "کرو قوقو"
- ۹۷-۱۰-۱۰-۴ سایر پرندگان
- ۹۸-۱۱-۴ افسانه‌های مربوط به پرندگان
- ۹۹-۱-۱۱-۴ افسانه هدهد یا شانه به سر "شانک بصرین"
- ۱۰۱-۲-۱۱-۴ افسانه کوکو تی تی
- ۱۰۲-۳-۱۱-۴ افسانه کلاغ سیاه یا "سیا کلاچ"
- ۱۰۳-۴-۱۱-۴ افسانه گنجشک یا جین جیر موس
- ۱۰۳-۵-۱۱-۴ افسانه چرخ ریسک یا کولکاپیس
- ۱۰۴-۶-۱۱-۴ افسانه سینه سرخ یا ریزا
- ۱۰۵-۷-۱۱-۴ افسانه دم جنبانک
- ۱۰۵-۸-۱۱-۴ افسانه کبوتر

۱۰۵	۹-۱۱-۴ - افسانه جغد
۱۰۶	۱۲-۴ - ترانه‌های مربوط به پرندگان
۱۰۷	۱۳-۴ - ضرب المثل‌های مربوط به پرندگان شکار
۱۰۷	۱-۱۳-۴ - دال
۱۰۸	۲-۱۳-۴ - کلاغ
۱۰۸	۳-۱۳-۴ - مرغابی
۱۰۹	۴-۱۳-۴ - مرغ ماه‌خوار
۱۰۹	۵-۱۳-۴ - جغد
۱۰۹	۶-۱۳-۴ - کبک
۱۱۰	۷-۱۳-۴ - کوکو تی تی
۱۱۱	فصل پنجم: نتیجه‌گیری و پیشنهادات
۱۱۱	۱-۵ - نتیجه‌گیری
۱۱۳	۲-۵ - پیشنهادات و راهکارها
۱۲۱	ضمائم

پیشگفتار

راز و رمز پویای علم و کشف معانی بدیع و تجلی جلوه های شهودی معرفت کیمیایی است که آسمان علم به برکت آن انسان درپند خاک را به معراج حضور می خواند و چه خرم علمی که از چشمه ی معارف سیراب شود.

شکار جزو اولین نمودها بر تاریخ تمدن بشری است، تا آنجا که برخی نویسندگان معتقدند که عمر شکار به درازای عمر بشر است. از آثار تاریخی و باستانی باقی مانده از گذشته می توان به اهمیت شکار در عهد باستان از جمله ایران باستان پی برد. شغل اصلی بسیاری از اعراب در گذشته شکار بوده است و نخستین خلیفه شکارچی، پس از اسلام، یزید بن معاویه بود که مجموعه ای از ابزار و ادوات شکار، تفریح را در قصر خود گردآوری نموده بود. بنا بر این شکارگری علاوه بر تامین امرار معاش، از سرگرمی های محبوب بسیاری از جوامع بوده و می تواند با توجه به ابعاد تفریحی، ورزشی و درآمدی از جنبه های مختلف اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و زیست محیطی مورد بررسی و تعمق قرار گیرد.

در استان گیلان، شکار نیز مانند فعالیت کشاورزی، موجب پدید آمدن رفتار، فرهنگ و باورهای خاصی شده که موضوع اصلی این تحقیق، به خود اختصاص داده است، در پژوهش حاضر سعی بر آن بوده که با استفاده از منابع، مستندات و اسناد های سینه به سینه، باورها و رفتار های مرتبط با امر شکار را به ویژه در ارتباط با پرندگان به گونه تشریح در آوریم.

در راستای اهداف مذکور جمع آوری اطلاعات، بریق انجام شده است:

الف- روش اسنادی یا کتابخانه ای: به صورت مرور منابع اسناد و مدارک موجود در کتابخانه های عمومی استان و ادارات مرتبط به صورت فیش برداری استفاده از آمار و جداول.
ب- عملیات میدانی: از طریق مشاهده مستقیم، مصاحبه، تصاویر و تصاویر که در نهایت، با جمع بندی، گروه بندی و تفسیر اطلاعات به دست آمده به نتیجه گیری پرداخته شده است.

کتاب حاضر بخشی از طرح پژوهشی با عنوان "مردم شناسی طبیعی (مرحله اول شکار پرندگان)" است که اینجانب به عنوان مجری طرح و مدیر پروژه به کارفرمایی سازمان میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری استان گیلان در سال ۱۳۸۹ به تصویب شورای پژوهشی و در سال ۱۳۹۰ به پایان رسید.

این کتاب در پنج فصل به شرح ذیل تدوین گردیده است

فصل اول شامل: شامل تعاریف و مفاهیم مرتبط با آیین های شکار است.

فصل دوم ادبیات تحقیق: دیدگاهها و مبانی نظری شکار می باشد

فصل سوم به معرفی قلمرو تحقیق و موقعیت جغرافیایی، اقتصادی، اجتماعی و جمعیتی منطقه

مورد مطالعه پرداخته است.

فصل چهارم، کتاب را شامل: پرندگان شکار، مناطق شکار، قوانین شکار، وسایل و ابزار شکار، لباس شکار، روش‌ها و آیین‌های سنتی شکار، روش‌های استفاده از گوشت شکار، باورها و اعتقادات شکار، باورهای مربوط به پرندگان، افسانه‌های مربوط به پرندگان، ترانه‌های مربوط به پرندگان و ضرب‌المثل‌های مربوط به پرندگان شکار می‌باشد.

فصل پنجم نیز نتیجه‌گیری و پیشنهادات است.

امید است با تدوین این کتاب، ضمن معرفی و شناسایی هویت اصیل گیلان از منظر جغرافیای فرهنگی به جوانان این خطه، در زمینه معرفی یکی دیگر از جاذبه‌های طبیعی استان گام برداریم تا زمینه شکوفایی اقتصادی و توسعه پایدار در مناطق شمالی کشور فراهم آید.

دکتر پری موسی پور میاندھی

عضو هیئت علمی دانشگاه فرهنگیان

پاییز ۱۳۹۶